

BIRÓ LAJOS, MINT BARLANGKUTATÓ¹

1931 szeptember 4-én temettük el 75 éves korában *dr. Biró Lajost*, a Magyar Nemzeti Múzeum tb. őrét, világszerte ismert Új-Guinea-kutatót. Szélesebb körökben, sőt talán az Barlangkutató Társaság sok tagja előtt is meglehetősen kevésbé tudott dolog volt, hogy Biró Lajos barlangkutató is volt.

Igen, barlangkutató is volt és nekünk, barlangkutatóknak annál nagyobb tisztelettel kell megemlékeznünk róla, mert abban az időben járta a barlangokat, amikor a tudományos barlangkutatás nálunk még gyerekcipőben járt.

Biró Lajos maga keveset írt barlangi kirándulásairól. Mint látni fogjuk, mindössze két cikke van, amely spelaeologiai közleménynek minősíthető. Barlangkutatói tevékenységét a szétszórt irodalmi adatok és a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeiben található állatok alapján az alábbiakban igyekeztem rekonstruálni.

Legelőször 1892 augusztusában, a krassószerényi barlangvidéken járt. Meglátogatta a Veteráni és Tatarcsy-barlangot és ez utóbbiban egy új pókfajt fedezett föl. Ennek Kulczyński a *Taranuncus herculeanus* K u l c z. nevet adta.

1893-ban, júniustól augusztus elejéig Lika-Krbava megye rengeteget és barlangjait bujta. Megfordult vagy 13 barlangban, legalább is az irodalomból ennyi állapítható meg. Így volt a Celina-, Ostrovica-, Skabac-, Raduč-, Lovinac-, Konjsko-, Krizsistye-, Kusica-, Milinkovic-, Perusici-, Ziv-, Rogics- és a Pazavistei barlangban. Gyűjtőkirándulásának gazdag anyagát — sajnos — nem dolgoztatta fel egysegesen. Az irodalomból sikerült néhány állat nevét megállapítanom, amelyeket ez alkalommal ő fedezett fel. Ilyenek az *Onychiurus paucituberculatus* S t a c h, *Lepidocyrtus heteromurinus* S t a c h nevű ősróvarok, továbbá a *Plocamis cavernicola* K u l c z. és *Stalita gracilipes* K u l c z. nevű pókok. A lovináci barlangban sikerült gyűjtenie az *Anophthalmus Eurydice* S c h f f. nevű ritka vakbogarat. Érdekes, hogy botanikai felfedezést is tett. A raduci barlangban gyűjtött *Laemosthenus cavicola* nevű bogár testén apró, penészszerű gombákat talált. A pontosabb vizsgálat kiderítette, hogy a *Laboulbeniales*-nevű gombacsoport egy fajáról van szó. Ezek az apró gombák mind rovarok testén élősködnek. A Biró Lajos által gyűjtött faj nemcsak első volt a Magyar Birodalom területéről, hanem a tudományra nézve is újnak bizonyult. Istvánffy Gyula a *Laboulbenia gigantea* nevet adta neki.

¹ A Barlangkutató Társaság 1932 február 16-án megtartott közgyűlésén elhangzott megemlékezés.

Horvátországi barlangkutatásairól Biró Lajos írásban is beszámolt. Jóval később, 1912-ben jelent meg a Rovartani Lapokban novellaszerű visszaemlékezése „Bogarászati kaland Horvátországban” címmel. Ebből megtudjuk, hogy valóban romantikus körülmények közt élt itt. Jó és rossz időben a szabadban hált és élelmiszerellátását is jórészt az végezte, aki az ég madarait is táplálja. Érdekes önvallo-mása az, hogy miért is ment tulajdonképpen oda. Akárcsak az egyszeri mesehős: *meg akart tanulni félni!* Már akkor trópusi tájakon, Közép-Amerikában jártak gondolatai. Erre akart lelkiileg előkészülni, ki akarta magát próbálni, hogy lesz-e elég bátorsága szembeszállni a trópusok veszélyeivel. Sem a Tatra vadságos bércei közt, sem a Retyezát renge-tegeiben nem fogta el őt félelem, azt remélte, hogy a föld alatt majd megismeri ezt az érzést. Amint mondja, ez sikerült is neki. Az eset a következő volt.

Gospics környékén járt egy barlangban, amelynek a végén egy mélyedést talált. Gondolkozott, hogy ne ugorjon-e le az 1 méteres mélységbe és ne ott keresse-e a vakbogarakat. Nem tette. Pár hét múlva újra meglátogatta a barlangot és ekkor a mélyedés helyén akna, zsomboly tátongott. Első látogatása alkalmával a nyilást ágak torla-szolták el és az ezek közt fennakadt iszap tömte el. „Meglehet, hogy odavesztem volna. Bizony megborzadtam, mert borzasztó sírból menekültem meg. De azért jó helyre jöttem, a föld alatt megtanultam félni” — írja.

1894-ben, október 22-ike és november 1-je közt Biharban járt és 1895 augusztusában megismételte a kirándulást. Járt a Vidaréti, Vársonkolyosi, a Magyarok barlangjában, a Bedellői, Fonóházi, Magurai, Fericséi, Jádremetei barlangokban, a Cigánybarlangban, a Misidvölgyi Macska-barlangban, végül a Misidvölgyi Rabló-barlangban. Ezt a leg-utóbbi barlangot később *Biró Lajos*-barlangnak nevezték el.

E barlangoknak egy része akkoriban még teljesen ismeretlen volt, vagy csupán a létezésükről tudtak. *Biró Lajos* volt első tudományszerű kutatójuk és egyben fotografusuk is. Ő volt ugyanis az első magyar ember, aki, mint amatőr-fotografus, barlangokban fényképezett. Ő még gyertyával és acetylén-fény mellett készítette a felvételeket. Sokszor órák hosszat exponált és mint a Barlangkutató Társulat tulajdonába átment negatívak, diapozitívek és pozitívek bizonyítják, egészen jó képeket kapott.

Bihari kutatásairól *Biró Lajos* 1895 január 9-én számolt be a Földtani Társulatban. Az állattani eredmény is szép volt. — „Három új vakbogár a magyar faunában” c. munkájában, amely a Természetrizai Füzetek 1897-i évfolyamában jelent meg, *Biró Lajos* három vakbogarat írt le: *Drimeolus Chyzeri*, *Entzi*, *Horváthi* néven. Mások, *Chyzer*, *Kulczynski* és *Szombathy* munkáiból kitűnik, hogy sikerült fölfedeznie két új pókfajt (*Tegenaria sinuata* *Kulcz.*, *Nesticus Birói* *Kulcz.*) és még sok más érdekes állatot.

Amikor már Új-Guinea felé igyekezett, Genova felé utaztában, 1895 végén Fiumében meglátogatott egy újonnan felfedezett barlangot.

Tapasztalatait „A fiumei új barlang” címen a Természettudományi Közlöny 1895-ös évfolyamában írta meg. Megfigyelései közül megemlítem azt, hogy a barlangban moha- és zúzmószerű, ágas-bogas cseppkő-képződményeket talált.

Új-Guineából való hazatérése után újra ellátogatott Biharba. 1904 augusztus 8—18 közt meglátogatta Rév környékén a Macska-Batrina-, Devence- és Vízesés- vagy Zichy-barlangot. A gyűjtött állatokról az Állattani Szakosztályban 1904 december 2-án számolt be, ahol akkor a révi Zichy-barlangról fényképeket mutatott be. Ugyanakkor Csiki Ernő ismertette a kutatások folyamán felfedezett új vakbogarakat. Ezek: *Anophthalmus Birói* Csiki, *Pholenon Mocsáryi* Csiki, *Pholenon Czárani* Csiki. Egyéb faunisztikai leleteiről Schmitz, Szombathy, Kolosváry és Dudich számoltak be.

1906-ban egészségének helyreállítása céljából délvidékre kellett utaznia. Járt Maltán, Tunisban és Krétán. Kréta szigetén június 20—26. közt tartózkodott és ekkor meglátogatta a Dikté-hegyen levő Jupiter-barlangot. Ehhez a barlanghoz a görög mythologia azt a regét fűzi, hogy a kis Zeust itt nevelte egy Amaltheia nevű kecske. Anyja, Rhea, ugyanis kénytelen volt férje, Kronosz elől a csecsemőt elrejtteni, hogy az meg ne egye, mint már öt testvérét.

Ennek a barlangnak a környékén gyűjtötte a *Lesna Birói* N a v a s nevű recésszárnyú rovar. A barlang szájában egy új kétszárnyút — *Ceratopogon antri-Jovis* Kieffer — fedezett fel. Igen érdekes botanikai lelete is volt. A barlang félhomályos bejárati régiójában egy csenevész kis harasztra, páfrányra akadt, amelynek nemrég elhalt neves botanikusunk, K ü m m e r l e B é l a, a felfedező tiszteletére a *Birópteris antri-Jovis* nov. gen. nov. spec. nevet adta.

A háború alatt ismét elfogta a vágy a barlangok, főképpen Bihar után. Harmadszor is ellátogatott Biharba, mégpedig Szilády Zoltán társaságában. 1917 augusztus 14-én jártak a vársonkolyosi, misidvölgyi és a *Bíró Lajos*-barlangban. Erről a kirándulásról csak annyit tudunk, hogy 21 darab bogarat és 6 darab légyfélést gyűjtöttek.

Ennyit tudtam összegyűjteni Bíró Lajos dr. barlangkutatói tevékenységéről. Sajnos, oly kevés feljegyzés maradt utána, hogy teljes és tökéletes képet nem tudtam adni. Amit azonban összeszednem sikerült, az is elégséges annak a megállapítására, hogy Bíró Lajos, oly sokoldalú tevékenysége mellett, eredményesen kutatott a barlangokban is. Nemcsak hazánk barlangjainak biológiai megismerését vitte előre, hanem külföldi barlangok ismeretéhez is szolgáltatott fontos adatokat. Munkássága révén tekintélyes helyet kell neki biztosítanunk a magyar barlangkutatók történetében.

Horatius mondá: „Non omnis moriar!” Igen, az író, a költő, a tudós és általában mindenki, aki csak egyetlen gondolattal is, csak egyetlen téglával is hozzájárult a kultúra, az emberi tudás, a tudomány nagyszerű épületének emeléséhez, nem hal meg egészen. Ércnél maradandóbb emléket állít magának munkáival, gondolataival, amelyek akkor is őrizni fogják emlékét, amikor a

test már régen visszatért abba a porba, amelyből egy földtörténeti pillanatra kiragadta volt az élet forrataga.

Biró Lajos sem halt meg egészen. Mi barlangkutatók mindig szeretettel és tisztelettel fogjuk őrizni az ő emlékét, aki becsületesen szolgálta a magyar barlangkutatás ügyét, aki eltávozott közülünk a csak lélekkel sejtett dimenziók másvilágába, ahonnan nincs visszatérés, de van — feltámadás.

Budapest.

Dudich Endre.

Irodalom.

1. Abafi—Aigner. L.: Biró Lajos (Rovartani Lapok, IV. 1897, p. 159—164).
2. Biró, L.: Biharmegyei új barlangokról (Földtani Közlöny, XXV., 1895, p. 45—46).
3. „ „ Új biharmegyei barlangokról (Természettud. Közlöny, XXVII., 1895, p. 83).
4. „ „ A fiemei új barlang (Természettud. Közlöny, XXVII., 1895, p. 636—638).
5. „ „ Három új vakbogár a magyar faunában (Természettud. Füzetek, XX., 1897, p. 448—448).
6. „ „ A bihari barlangok faunájáról és két új vakbogárról (Állattani Közlemények, III., 1904, p. 302).
7. „ „ Bogarászati kaland Horvátországban (Rovartani Lapok, XIX., 1912, p. 69—73).
8. Bokor, E.: A magyarbarlangok ízeltlábúi (Barlangkutatás, IX., 1921, p. 122).
9. Chyzer, K. & Kulczyński, L.: Araneae Hungariae (I., 1891, p. 1—171; II., 1, 1894, p. 1—146; II., 2, 1897, p. 146—366).
10. Csiki, E.: Biró Lajos (Rovartani Lapok, IX., 1902, p. 137—141).
11. „ „ A magyar birodalom Anophthalmusai (Állattani Közlemények, I., 1902, p. 42—58, 91—104).
12. „ „ A barlangi vakbogarakról (Állattani Közlemények, III., 1904, p. 302).
13. „ „ Magyarországi új bogarak, II. (Ann. Mus. Nation. Hungar. III., 1905, p. 575—582.)
14. „ „ Új vakbogarak a bihari barlangokból (Rovartani Lapok, XVIII., 1911, p. 105—110).
15. „ „ Biró Lajos (1856—1931). (Állattani Közlemények, XXVIII., 1931, p. 197—200).
16. Dudich, E.: Faunisztikai jegyzetek, III. (Állattani Közlemények, XXV., 1928, p. 38—45.)
17. Éhik, Gy.: Biró Lajos dr., 1856—1931 (A Természet, XXVII., 1931, p. 248).
18. Istvánffi, Gy.: *Laboulbenia gigantea*, barlangi bogarakon élő új penészfaj (Természettud. Füzetek, XVIII., 1895, p. 82—86).
19. Kertész, M.: Bihar megye állatvilága (Nagyvárad, 1901, a premon-trei főgimn. 1900—901. évi értesítője, p. 1—106).
20. Kieffer, J.: Chironomides d' Europe conservés au Musée National Hongrois de Budapest (Ann. Mus. Nation. Hungar. XVII., 1919, p. 1—160).
21. Kólosváry, G.: Die Spinnenfauna der ungarischen Höhlen (Mitteil. üb. Höhlen- u. Karstforschung, 1928, p. 109—113).
22. Kulczyński, L.: A magyarországi Theridioida-pókokról (Természettud. Füzetek, XXVIII., 1895, p. 188—201).

23. Kuthy, D.: Insectorum messis in insula Creta a Lud. Bíró congregata. I. Orthoptera (Ann. Mus. Nation. Hung. V., 1907, p. 551—555).
24. Kümmerle, B.: Preridologiai közlemények (Magyar Botanikai Lapok, XIX., 1920, p. 1—10).
25. Mocsáry, A.: Insectorum messis in insula Creta a Lud. Bíró congregata. II. Hymenoptera, Chrysididae (Ann. Mus. Nation. Hungar., V., 1907, p. 551—555).
26. Navas, L.: Raphididae Musei Nationalis Hungarici (Ann. Mus. Nation. Hung., XIII., 1915, p. 331—336).
27. Orosz, E.: Bíró Lajos emlékének (Erdély, XXVIII., 1931, p. 121—126).
28. Schmitz, : Europäische Phoriden des Ungarischen National-Museums (Ann. Mus. Nation. Hung., XXI., 1924, p. 79—86).
29. Stach, J.: Verzeichnis der Apterygogenea Ungarns (Ann. Mus. Nation. Hung., XXVI., 1929, p. 269—312).
30. Szombathy, K.: A magyarországi *Nerticus*-félékről (Barlangkutatás, V., 1917, p. 33—39).
31. Lexikonok: Pallas nagy lexikona, III., p. 307; Révai nagy lexikona, III., p. 330; „Napkelet“ lexikona, I., p. 151; Gutenberg nagy lexikon, VI., p. 174; Legújabb kor lexikona, p. 478.